

Nekaj pripomb k osebnemu zakonskemu pravu po načrtu za novi jugoslovanski državljanski zakonik.

Univ. prof. dr. Viktor Korošec.

Ureditev osebnega zakonskega (bračnega) prava spada med najvažnejša vprašanja zasebnega prava. Zakon (brak) ustanavlja rodbino, temeljno celico človeške družbe, iz katere naj vzraste novo življenje: otroci. Da nastane trajna in trdna življenjska skupnost, se morajo individualni interesi zaročencev mnogokrat podrediti potrebam nove rodbinske skupnosti. Iz svrhe, ki jo ima zakon, sledi, da mora zakonsko pravo upoštevati in zaščititi predvsem interese rodbine in otrok. Tesna zveza med zakonom in med rodbino ter otroci je jasno izražena tudi v 21. členu naše ustave, ki pravi: „Zakon (brak), rodbina in otroci so pod zaščito države“.

Določitev zakonskega prava je tudi ena izmed najtežjih nalog vsake kodifikacije. Zakon je namreč po svojem bistvu izredno kompliciran pojav socialnega življenja. Jurista zanima predvsem pogodba med zakoncema, ki ustanavlja novo življenjsko skupnost. Izkustvo, zgodovinsko in sodobno, nam pa dokazuje, da pravna ureditev ne izčrpa vsega bistva zakona ter da samo pravne sankcije ne morejo zagotoviti trdnih in trajnih rodbinskih skupnosti. Pač pa morejo v tem pogledu mnogo doseči zlasti versko-nravne norme, ki vežejo zakonca v vesti; one morejo večkrat uspešneje garantirati trajno žrtvovanje osebnih interesov zakoncev v prid rodbini in dajejo močne nagibe za medsebojno požrtvovalnost in plemenitost.

Ob kodifikaciji zasebnega prava se tudi pri nas pojavlja vprašanje: ali naj zakonik normira državno zakonsko pravo tako, da ne bo nasprotovalo bistvenim pravnim načelom pripoznanih verskih družb, ali naj ga pa uredi ne glede na verskopravna načela?

Državni in narodni interesi zahtevajo, da bodi število notranje zdravih in trajnih rodbinskih skupnosti kolikor le mogoče veliko. To je namreč prvi pogoj, da bo v njih nastajalo novo življenje — bodočnost naroda in države.

Moder zakonodavec bo zato rad spravil svoje delo v sklad z delovanjem velikih etičnih sil, ki stremijo na tem področju za istim ciljem: za notranjo utrditvijo rodbinske skupnosti. Radi državnih interesov je zato treba uza-

koniti zakonsko pravo tako, da bo v skladu z bistvenimi verskopравnimi načeli.

Taka ureditev zakonskega prava bo v soglasju s pravno zavestjo ogromne večine našega naroda, ki ne vidi v zakonu le pravni, ampak tudi verski čin.

Zoper tako ureditev tudi ni resnih pomislekov, saj ravna zakonodavec podobno na drugih področjih. V gospodarskih zadevah n. pr. smatramo le ono zakonodajo za dobro, ki upošteva gospodarske realnosti in se čim najbolj prilagodi gospodarskim zakonom, čeprav so le-ti nastali neodvisno od nje.

Praktično nikakor ni težko najti zadovoljivo rešitev, ker gre — če abstrahiramo od manj važnega vprašanja zakonskih zadržkov — pravzaprav le za dvojje vprašanj:

1. V kateri obliki naj se zakon sklene?

2. Ali je zakon razdružljiv, dokler živita oba zakonca, z drugimi besedami, ali je dovoljena razveza (razporoka, razvod, divorce)?

Posebnih težav tudi ne bi povzročalo dejstvo, da bi bilo po načelu enakopravnosti (čl. 11 ustave) pri nas treba upoštevati bistvena načela vseh pripoznanih ver. Glede oblike sklenitve zakona je podal že § 129 sedanjega načrta (Predosnove) vobče zadovoljivo rešitev za vse. Tako bi bile potrebne po verski pripadnosti diferencirane določbe le glede vprašanja razveze.

Sedanji načrt upošteva verski značaj zakona načeloma glede oblike sklenitve (§ 129 ss.), ne ozira se pa nanj v vprašanju razdružljivosti zakona, v določbah o razvezi (§§ 165 ss.).

1. Oblika sklenitve zakona.

§ 129 načrta določa, da se zakon načeloma sklepa v verski obliki. Civilni zakon (§ 150) je obvezen za zaročence, izmed katerih noben ne pripada kaki pripoznani veri, subsidiarno pa je mogoč tudi za druge (zasilni civilni zakon).

Posledica te ureditve bo, da bo velika večina zakonov sklenjena v verski obliki: rodbinska zveza bo tako sankcionirana po državnem in po verskem pravu. Z državnega stališča je treba tako stanje le pozdraviti. Mislim, da tudi pripoznane verske družbe tej ureditvi ne bodo nasprotovale. § 129 načrta namreč zahteva le, da zaročenca izjavita svojo voljo, skleniti zakon, pred verskim predstavnikom in dvema pričama. Vse ostalo glede oblike izjave pa načrt molče prepušča verskim družbam, da določajo po svojih obrednih

predpisih. Tudi ni pričakovati, da bi vkljub načelnim pomislekom katoliška cerkev odklanjala sodelovanje (prim. mnenje dr. A. O d a r j a v Bogoslovnem vestniku 1956, str. 264).

Stilistično bi bilo treba § 129 dopolniti z dostavkom, da se zakon sklepa pred pristojnim predstavnikom one priznane verske družbe, „ki ji pripada vsaj en zaročenec“. To je najbrže že mišljeno z izrazom „nadležni“, vendar se mi ne zdi dovolj jasno povedano.

2. Vprašanje razveze.

Načrt dovoljuje razvezo ne glede na versko pripadnost zakoncev. Zahtevati jo more ali posamezni zakonec iz taksativno določenih razlogov, ali pa oba zakonca radi nepremagljive mržnje (§ 165).

Predaleč bi vedlo, če bi se spuščal v podrobno kritiko razveznih razlogov. Ugotovim naj le, da je njihovo število zelo veliko, zlasti če ga primerjamo s primeroma maloštevilnimi razveznimi razlogi, ki jih poznata angleško in francosko pravo.

Med razlogi, ki se opirajo na neko krivdno ravnanje drugega zakonca, je več takih, ki jih bo odklanjal tudi marsikateri zagovornik uvedbe razveze n. pr. hudo ogrožanje rodbinske imovine (§ 165, odst. 1, t. 7); izvršitev kaznivega dejanja... v okoliščinah, ki kažejo na pokvarjen značaj (t. 2); hudobna zapustitev (t. 3); hudo ogrožanje zdravja (t. 4). Pravnemu pojmovanju našega naroda pa posebno nasprotuje razvezni razlog umobolnosti (t. 6). Takrat, ko bi nesrečni oboleli zakonec najbolj potreboval pomoči svojega zakonskega druga, naj ima le-ta pravico, skleniti nov zakon, in sicer sme samo zato zahtevati razvezo, ker je prvega zakonca zadela ta strašna nesreča. — Z zdravim narodovim pojmovanjem zakona in njegovih dolžnosti tudi ni združljivo, da bi oba zakonca smela zahtevati razvezo, sklicevaje se na nepremagljivo mržnjo. Ker je ta kriterij odvisen od interesiranih strank samih, se bo ta razlog pač kaj lahko razvil v razvezo po medsebojnem sporazumu. Zgolj zaradi primerjave naj omenim, da je Napoleonov Code civil (1804) poznal razvezo „par consentement mutuel“ (čl. 275 ss.), da je pa francosko pravo ob zopetni uvedbi razveze ni več sprejelo.

Ureditve razveznega prava, kakor jo predlaga § 165 načrta, ni mogoče odobravati.

Pripoznanje tako številnih razveznih razlogov bo očitno pospeševalo število razvez. Statistika razvez v različnih državah kaže, kako število razvez povsod stalno narašča

(prim. podatke v mojem članku „Nekaj misli o načrtu novega zakonskega prava“ v Času XXXI (1936—37) str. 95 s., op 19—21). Tako se je v Franciji v zadnjih 50 letih število razporok skoro popetorilo, v Belgiji podesetorilo, v Angliji (z Walesom in Škotsko) poenajstorilo. — Nasprotno pa državni interes zahteva, da se kolikor mogoče največje število rodbinskih skupnosti trajno ohrani.

Možnost razveze služi le interesom zakonca, ki hoče razdreti dosedanjo zakonsko skupnost, ev. interesom obeh zakoncev. Za državo pa ta interes ni najvažnejši. Mnogo bolj so zaščite potrebni otroci, na katere se § 165 ne ozira, včasih pa tudi drugi zakonec (umobolni; t. 6). Tako pomeni takšno razvezno pravo pogosto enostransko pospeševanje osebnih interesov na škodo slabotnejših rodbinskih članov; hkrati pomeni tudi izpodkopavanje naravnega namena rodbine.

Last, not least ustvarja § 165 načrta novo težavo s tem, da se ne ozira na stališča verskih prav do razveze. Zlasti prihaja v nepremostljivo nasprotje z bistvenim načelom katoliškega cerkvenega prava, da more le smrt razvezati veljaven in izvršen zakon. — Posledice tega nasprotja bodo neugodne za obe strani. Državljanji bodo stavljeni pogosto pred težke konflikte vesti. Avtoriteti državnih zakonov pa tudi ne bo v prid, če bo del državljanov po svojem verskem prepričanju moral smatrati določbe o razvezi za vsebinsko zgrešene.

Izhod iz tega položaja je lahko mogoč, ako novi zakonik uredi vprašanje razdružljivosti zakona različno za državljane različnih ver in sicer tako, da bo ureditev v skladu z njihovimi bistvenimi verskimi načeli. Za katoličane bi bilo treba uzakoniti nedopustnost razveze, medtem ko naj bi jo zakonodavec dovolil za pripadnike drugih ver iz določenih razlogov, ki jih dotične verske družbe smatrajo za bistvene. Pri tem bi zakonodavec v državnem interesu še vedno mogel število razveznih razlogov omejiti na oni minimum razlogov, ki jih posamezne verske družbe smatrajo za bistvene.

Hkrati bi bilo treba določiti, da se s spremembo vere, izvršeno po sklenitvi zakona, ne more spremeniti presoja glede razdružljivosti zakona, ki je bil sklenjen v določeni verski obliki. Podobno naj bi se pri mešanih zakonih vprašanje razdružljivosti presojalo po določilu, ki velja za pripadnike one vere, ki je bil pred nje predstavnikom zakon sklenjen. Nikakor ne more namreč biti v državnem interesu, da bi se po ovinku formalne spremembe verske pripadnosti smela ogrozati trdnost rodbinske zveze.

Uzakonitev take ureditve bi zahtevala le neznatno število novih, po verski pripadnosti državljanov diferenciranih določb; bilo bi jih najbrž le par več, kakor pa jih vsebuje obči državljanski zakonik (§§ 111, 115, 133 ss.), na katerega se v drugih vprašanjih sedanji načrt splošno naslanja.

Ako naj obvelja načelo, da bo naš novi državljanski zakonik uzakonil celokupno državno zakonsko (bračno) pravo, smatram kot najboljšo rešitev ono, ki ne bi nasprotovala bistvenim načelom o zakonu, kakor veljajo po pravih pri nas pripoznanih verskih družb. S tem bo državna zakonodaja najlepše vršila svoje veliko kulturno poslanstvo: zaščito zakona, rodbine in otrok. Hkrati bo pa tudi najuspešneje varovala svoje življenjske interese.

Književna poročila.

Dr. Bajič Stojan, Delovno pravo, splošni del. Založil pisec. Ljubljana 1936. Str. 220. Cena broš. 70 Din, vez. 85 Din.

Ne v uvodu, kakor bi pričakovali, nego v dodatku pojasnjuje pisec, zakaj je odklonil druge načine sistematske obdelave delovnega prava in se je odločil za delitev snovi na splošni del in posebni del. V splošni del pisec šteje pojem, probleme, zgodovino delovnega prava; njegove vire; subjekte delovnega prava (službojemnik, nameščeneec, vajenec, službodavec, obratna posadka, izvenobratne ustanove, zlasti sindikati in prisilne organizacije); ureditve delovnega prava (službena pogodba, obratna ureditev, izvenobratna ureditev, službeno razmerje); javno delovno pravo (javno in zasebno pravo, pregled javnega delovnega prava, zlasti delovnopравни spori, mednarodno javno in zasebno delovno pravo). V posebnem delu bo obdelano posamezno službeno razmerje od početka do konca.

Kakor je sistematska obdelava delovnega prava koristna in celo potrebna, prav tako težko je pogoditi sistem. Vzroki so v tem, da so določbe javno- in zasebnopravne vsebine v poedinih mnogobrojnih pravnih virih bolj pomešane kot v katerikoli drugi pravni panogi, da je pri mnogih prisilnih določbah skoro stvar okusa, ali jih prištevamo javnemu ali zasebnemu pravu, zlasti pa v tem, da je celo, še pred nekaj desetletji skoro čisto zasebno, delovno pravo danes nekako na prelomu med javnim in zasebnim pravom, z očito težnjo k javnemu. Vsekakor ima torej pisec prav, da zlasti v splošnem delu ni moči ločiti javnega od zasebnega prava. Zato bo treba tudi tu reči, da je uporaben vsak sistem, ki snov predoči pregledno, izčrpno in kar moči dosledno. To je po mojem mnenju piscu vobče uspelo dobro; končna sodba bo mogoča šele, ko izide drugi del.

Na nekaj neskladnosti v danem sistemu bi vendar opozoril. Med „subjekte delovnega prava“ seveda spadata v prvi vrsti službojemnik in službodavec, med „ureditve“ pa službena pogodba. O prvih dveh je govor v §§ 6—9, o drugi v § 12. Službojemnik ali službodavec pa človek pravno postane šele na podstavi poedine službene pogodbe. Ali je prej